

KARİYER GELİŞİM SÜRECİNDE AİLE

Family In The Process Of Career Development

Reference: Koçakoğlu, M.G. & Yalçın, B. (2020). "Kariyer Gelişim Sürecinde Aile", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(37): 1921-1929.

Uzman Psikolojik Danışman. Merve Gül KOÇAKOĞLU

Seçuklu Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü, mail:merve.gul.dk@gmail.com, Konya/Türkiye
ORCID: 0000-0003-0510-2674

Doç Dr. Süleyman Barbaros YALÇIN

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Konya/Türkiye
ORCID: 0000-0002-5660-5581

ÖZET

Yaşam biçimini şekillendiren kariyer kararı, insanın hayatında verebileceği en önemli kararlardan biridir. Kariyer kararı, sadece meslek seçimi yapacağı anda başlayıp bitmemekte, bireyin doğduğu zamandan ölümüne kadar sürmektedir. Bu süreci etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden bazıları yetenekler, ilgiler, değerler, psikolojik ihtiyaçlar, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, yetkinlik beklentisi, başarı güdüsü ve aile ilişkileridir. Bu faktörlerden birçok alanda olduğu gibi önemli etkilere sahip olan aile faktörü, bireyin hayatındaki kariyer gelişim sürecini de şekillendirebilmektedir. Bu noktada ailelerin, çocuklarının hayatında olumlu ve olumsuz neleri değiştirebileceğini bilmesi; çocuklarını olumlu yönde etkileyip doğru kariyer kararları vermeleri için sergiledikleri tutum ve onlara uygun rol model olmaları çocuklarının kariyer gelişimlerini zenginleştirir. Dolayısıyla ailelerin çocuklarının kariyer gelişimleri için uygun tutum ve davranışların farkında olması çocuklarının kariyer gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, bireyin kariyer gelişiminde aile faktörünü ilgili literatür aracılığıyla incelemektir. Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırma sonuçlarına göre ailelerin; bireylerin kariyer planlama süreçlerinde, meslek seçimlerinde, kariyer tercihlerinde, kariyer kararsızlıklarında, kariyer karar verme güçlükleri üzerinde ve kariyer gelişimlerini zenginleştirmede önemli bir faktör olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda ailelerin çocukların kendilerini doğru bir şekilde değerlendirmelerinde, kariyer araştırma davranışlarında, daha gerçekçi kararlar almalarında ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde de etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca Türkiye’deki ailelere çocuklarının kariyer gelişimine ilişkin öneriler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meslek seçimi, aile, kariyer gelişimi, kariyer

ABSTRACT

The career decision that shapes the lifestyle is one of the most important decisions people can make in their lives. The career decision does not only begin or end at the moment of the choice of profession but continues from the time of birth to death. There are many factors that affect this process. Some of these factors are abilities, interests, values, psychological needs, gender, socioeconomic level, competence expectation, success motivation, and family relationships. The family factor, which has important effects in many areas, can also shape the career development process of the individual in her/his life. At this point, when families know what they can change positively and negatively in their children's lives, the attitude, which they exhibit to affect their children positively and make the right career decisions, and their appropriate role models will enrich their children's career development. Hence, families' awareness of appropriate attitudes and behaviors for their children's career development will positively affect their children's career development. Therefore, the purpose of this study is to examine the family factor during the individual's career development through the relevant literature. According to the research results conducted in Turkey and foreign countries, it has been found that families have an important role in individuals' career planning processes, on the profession and career choices, career indecision, career decision-making difficulties and enriching career development. At the same time, it has been found that families have an impact on children's self-assessment correctly, career research behavior, making more realistic decisions, and professional maturity levels. It is also focused on proposals to families about the career development of children in Turkey.

Key words: Vocational choice, family, career development, career

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun hayatının merkezinde bazı temel taşlar bulunmaktadır. Bu taşlardan biri olan ve hayatı yapılandıran kariyer; bireyin kimliğine, toplumsal değerine ve meslek başarısına katkı sağlamaktadır (Aytaç, 2000). Mesleğe girmekle tamamlanmayıp mesleğe girmeden önce, mesleği icra ederken ve sonrasında süreç de dâhil olmak üzere hayat boyunca devam eder. Kariyer, insanın sorumluluğunda olup onun çabası ve sürdürülebilirliği sonucu oluşturabilen bir olguyken, meslek seçilebilen bir olgudur (Yeşilyaprak, 2012: 7). Meslek aynı zamanda insanların hayatını

kazanmak, hizmet üretmek ve karşılığında para kazanmak için yaptığı, belirli bir eğitimle kazanılan bilgi ve beceriyi kapsayan ve kuralları toplum tarafından belirlenmiş olan etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2019: 3). Bireyin kendini ve yaşamını anlamlandırması, hayatı içindeki konumu onun mesleği ile biçimlenmektedir (Yeşilyaprak, 2019: 74). Dolayısıyla bireyin hayatındaki en büyük zorluk ve ikilemelerinden biri meslek seçimidir (Kazi ve Akhlaq, 2017). Bu seçimin ihtiyaç duyulan iş gücü ile yükseköğretim programlarının tür ve kapasitesi uyuşmadığında zorlaşabileceği düşünülmektedir. Yaşanan zorluk ve problemler yükseköğretim tercihlerini etkileyip, bazı bölümlerde büyük ölçüde yığılma yaratabilir (Yazıcı, 2009: 34). Buradaki problemin doğru meslek seçimi ve kariyer planlama ile çözüleceği düşünülmektedir. Bireye sadece meslek seçimi sürecine geldiği zaman yardım hizmeti sunmak sağlıklı olmayacağı için onun gelişimsel her döneminde kariyer planlamayla birlikte danışmanlık yapmanın gerekli olacağı düşünülmektedir.

Kariyer planlama, bireylerin kariyer hedeflerini belirlemeleri, bu amaca ilişkin yön ve zaman tespiti yapmalarını sağlayacak olan eğitim, iş ve diğer gelişimsel faaliyetleri programlama sürecidir (Anderson ve Milkovich, 1997:64). Diğer bir deyişle kişinin kendini keşfettiği, gelecekte nerede ve ne olarak görmek istediğine yönelik oluşturulan tasarıları içermektedir (Tanoli, 2016). Kariyer planlama, kariyer danışmanlığı sürecinde yapılabilir. Kariyer danışmanlığı, profesyonel bir danışmanın birey ya da grup ile mesleki karar verme süreci, meslek seçimi, iş bulma süreci ve işin getirdiği stres gibi kariyer gelişimi konularında yaptığı danışmanlıktır (Cramer, Herr ve Niles, 2004). Danışma sürecinde kariyer danışmanları, danışanlarıyla terapötik bir ilişki kurup onun durumunu analiz eder, danışmanın hedeflerini belirler, onun kariyer gelişimini destekleyecek müdahale yöntemlerini uygular, yetenek ve kapasitelerini hayatları boyunca nasıl geliştireceğine odaklanır ve yaşadığı değişimleri analiz ederek süreci devam ettirir ya da sonlandırır. (Yeşilyaprak, 2012: 8). Bu süreçte kariyer gelişimini etkileyen yetenek, ilgi, meslek değerleri, psikolojik ihtiyaçlar, aile, sosyoekonomik düzey, cinsiyet, yetkinlik beklentisi, başarı güdüsü ve aile gibi temel faktörleri bilinmesi gerektiği düşünülmektedir (Çarkıt ve Bacanlı, 2020; Kuzgun, 2019: 27-74). Bu faktörlerden olan aile, çocukların kariyer gelişimi açısından birincil, sorgulanmayan ve yeri doldurulamayacak nitelikte önemli bir faktördür (Lukaš, 2015).

Kariyer gelişiminde ailenin önemine vurgu yapan birçok teorisyen ve araştırma bulunmaktadır (Basow ve Howe, 1979; Betz, 2007; Bryant, Zvonkovic ve Reynolds, 2006; Gim ve Leong 1995; Kazi ve Akhlaq, 2017; Keller ve Whiston, 2008; Lukaš, 2015; Noyler, 1986; Roe, 1956; Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan, 1995; Whiston ve Keller, 2004). Türkiye’de de benzer araştırmalar yapılmış (bakınız Çarkıt, 2019a, 2019b), kariyer gelişiminde ailenin etkisinin önemi incelenmiştir (Altun, 2000; Bacanlı ve Sürücü, 2011; Bayındır, 1999; Dülger, 2009; Güneş, 2015; Hamamcı, 1996; Khorshid ve Sarıkaya, 2009; Pişkin, 2002; Sarıkaya, 1998; Solmaz, 2015; Sürücü, 2005). Anne ve babanın karar sürecine olumlu ya da olumsuz müdahaleleri, aile yapısı, aile içi ilişkiler, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, maddi destek süresi ve miktarı gibi bazı faktörler anne ve babanın çocuklarının eğitsel ve kariyer planlamalarına katılmalarını, lise türü seçimlerini ve kariyer tercihlerini etkilemektedir (Bacanlı, Eşici ve Özünlü, 2013). Anne ve baba ergenlerin kariyerlerinde yaşadıkları karar verme güçlüklerini, eğitsel ve kariyer gelişimlerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Öztemel, 2013). Hamamcı, Bacanlı ve Doğa (2013) ilköğretim 8. Sınıf, lise ve üniversite öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada mesleki ve eğitsel kararları üzerinde etkili faktörlerin en başında baba sonra anne olduğunu bulmuşlardır. Özcan ve Eranıl’ın (2018) bir çalışmada da ailenin; meslek seçimlerinde kız çocuklarını erkek çocuklarına göre daha çok etkilediği, Türkiye gibi geleneksel toplumlarda kız çocuklarına daha fazla korumacı davranıldığı, bu nedenle meslek seçiminde de daha yönlendirici oldukları belirtilmiştir. Benzer olarak Özgeldi ve Kılıç (2019) meslek seçiminde ailenin etkisini psikologluk mesleğini tercih eden bireylerin cinsiyete göre değişkenlik gösterdiğini bulmuşlardır.

Kuzgun (2008) aile faktöründe iki temel unsur olduğunu, ilkinin biyolojik unsur olan ebeveynlerin çocuklarına aktardığı kromozomlar, diğerinin ise çevresel unsurlar olduğunu ve hem kalıtım yoluyla doğuştan gelen gizilgüçler hem de potansiyeli ortaya çıkartan çevresel unsurları oluşturan en fazla

paya sahip olan kurumun aile olduğunu belirtmiştir. Ailenin çevresel etkisini ortaya çıkartan bir neden bireyin yaşama dair ilk şemaları ve hedeflerinin aile ortamında oluşmasıyken diğer bir neden ebeveynlerin, çocuklarının benliğini şekillendirmede, mesleklere karşı olumlu ya da olumsuz tutum geliştirmelerinde, değer ve ilgi oluşturmalarında önemli rol oynaması olabilmektedir (Demirel, Demirel ve Düşükcan, 2012: 328-329; Doğan, 2000). Özellikle Türkiye'nin toplum yapısının kolektivist bir kültüre sahip olması bu görüşü destekler niteliktedir (Hofstede, Hofstede ve Minkov, 2010). Kolektivist toplum yapısına sahip bireyler çocuklarını korumak adına onlara yardım ederken aynı zamanda onların seçimlerine müdahale etmekte ve onların istek ve tercihlerinden ziyade kendi değerlerini benimsemeleri, kendi isteklerini yerine getirmeleri için zorlamaktadırlar. Tercih edecekleri üst öğrenim kurumları, mesleklerle ve kendileri ile ilgili yeterli farkındalığı olan çocuklarda bile aile baskısı kavramı gözlenebilmektedir (Pişkin, 2002). Kariyer seçimi ile ilgili çocuklarına duygusal baskı uygulayan ebeveynler çocuklarından bağımsız olarak kendi aralarında ona uygun olabilecek mesleklerle ilgili fikir alışverişi yapmakta, çocukların bu konudaki tercih ve isteklerini önemsememektedir (Nyarko, 2013). Bunlar da ebeveynlerin çocuklarının kariyer gelişimindeki etkilerini göstermektedir. Türkiye'de (Bacanlı, 2016; Bacanlı, Eşici ve Özünlü, 2013), dünyada ise (Gati ve Saka, 2001) ergenlerin kariyer verme sürecindeki yaşadıkları en yaygın güçlüğün ebeveynleri, aile üyeleri, öğretmenleri ve akranları gibi çevresindekiler olduğu bulunmuştur.

Ailenin çocukların kariyer gelişimine olumlu etkilerinin olduğu çalışmalar da mevcuttur. Yapılan çalışmalara göre mesleki gelişimi olumlu olarak etkileyebilecek tutumlar gösteren ebeveynlerin çocuklarının mesleki planlama konusunda daha çok bilinçlendikleri (Bearn, 1979), mesleki planlamayı ve araştırmayı daha çok yaptıkları (Palmer ve Cochran, 1988) ve meslek seçerken yaşadıkları kararsızlığın daha az olduğu (Kush ve Cochran, 1993) bulunmuştur. Bir başka araştırmada ise ebeveynlerin çocuklarına ilgili, sevecen ve katılımcı davranış sergileyerek kariyer gelişimlerine olumlu katkıda buldukları görülmüştür (Altun Çoğalan, 2019). Kariyer seçim döneminde ebeveynlerinden aldıkları destek; çocukların kararlarının bilişsel ve motivasyonel sonuçları ile ilişkilidir (Katz vd. 2018: 13-15). Dolayısıyla bireyin hem kendi hayatını hem de toplumu etkileyebilecek kadar büyük öneme sahip olan meslek seçimi, ailenin olumlu desteği ve yönlendirmesiyle olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Gati ve Tal, 2019).

Çocukların kariyer gelişimine etki eden aile faktörü incelenirken ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyleri ve meslekleri de incelenmelidir (Hearn 1984, 1988; Oden, t.y.). Ebeveynlerin eğitim durumu, çocuklarının kariyer seçimini etkileyen önemli bir faktördür (Grissmer, 2003; Ogunlade, 1973). Düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin meslekler ile ilgili bilgileri kısıtlı olduğu için çocuklarıyla aralarındaki ilişki ya da okul çalışmalarındaki destekleme düzeyleri yetersizdir (Irwin ve Elley, 2013: 112). Kinnane ve Pable'nin (1962) yaptığı bir çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyi düştükçe çocukların daha fazla iş güvencesi ve daha yüksek maaşı olan ve nesnelere daha çok ilgilenebilecekleri meslekleri tercih ettikleri bulunmuştur. Bir başka araştırma sonucuna göre babasının eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerde daha çok kendi işini kurma ve girişimcilik özelliklerinin geliştiği belirtilmiştir (Arslan, 2002). Çakar ve Kulaksızoğlu'nun (1997) yaptığı bir çalışmada yüksek eğitim düzeyine sahip anne-babanın çocuklarının mesleki olgunluk düzeyinin daha yüksek olduğu ve bir meslekte karar kılma ve uygulamaya geçme durumlarının arttığı bulunmuştur. Khorshid ve Sarıkaya'nın (2009) yaptığı bir çalışmada yüksek eğitim seviyesine sahip annelerin meslekler ile daha olumlu düşüncelere sahip olduğu, mesleklerin avantajlarını daha çok ön planda tuttuğu düşük eğitim seviyesine sahip annelerin ise bireyin meslek seçiminde negatif etki yarattığı ya da olumlu yönlendirmede bulunamadığı sonucuna varılmıştır. Owen, Kepir, Özdemir, Ulaş ve Yılmaz (2012) tarafından yüksek eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının bölüm seçme nedenleri analiz edildiğinde mesleğe yönelik duydukları ilgi, mesleğin kişilik özellikleri ile uyumlu olması, geleceğe yönelik amaçlarına uygunluğu, prestijli meslek gibi faktörleri daha fazla seçtikleri ve seçilen alandan daha çok memnun oldukları bulunmuştur.

Ebeveynlerin çalışma durumlarını inceleyen Vurucu (2010) çalışmayan annelerin çocuklarının meslek seçimi konusunda daha etkisiz oldukları, ancak en az işçi düzeyinde olanların maddi ve bilgi destek açısından çocuklarının kariyer seçimine katkı sağlayabildiklerini belirtmiştir. Yine annelerle yapılan bir başka çalışmada anneleri çalışan çocukların çalışmayan çocuklara göre geleneksel olmayan meslekler de dâhil olmak üzere daha fazla mesleğe yöneldikleri bulunmuştur (Whiston ve Keller, 2004). Bu durum profesyonel düzeyde bir mesleğe sahip annelerin farklı meslekleri tanıyabilme imkânına sahip olabildiği, bu hususta değişik faktörleri göz önünde bulundurarak çocuklarını yönlendirebildiğini gösterebilmektedir (Özyürek ve Atıcı, 2002).

Anne ve babanın ekonomik durumu çocuklarına verecekleri eğitim olanaklarının türünü ve süresini etkilemektedir (Elmacıoğlu, 2001). Dolayısıyla ebeveynlerin sosyoekonomik durumu, çocuklarının kariyer gelişiminde önemli bir öneme sahiptir (Sukovieff, 1991). Kazi ve Akhlaq (2017) düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarının kariyer konusunda daha çok yanlış kararlar aldıklarını ve maddi kısıtlamalar nedeniyle daha kısa eğitim süresi gerektiren meslekleri seçtiklerini belirtmektedir. Yine benzer bir çalışmaya göre düşük sosyoekonomik düzeyine sahip aileler, çocukların kariyer gelişiminde daha az destekleyici ve cesaret verici davranış sergiledikleri (Hsieh ve Huang, 2014) ve onlardan daha düşük eğitim ve kariyer beklentileri olduğu görülmektedir (Deng, He ve Zhao, 2013; Sheng, 2012). Kinnane ve Pable (1962) yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarının aile imajını koruyup devam ettirmek için kendilerini baskı altında hissedip prestij sağlayacak meslekleri daha çok seçtiklerini belirtmiştir. Tecimer (2017) ise bunun tersine lise öğrencileriyle yaptığı bir araştırmada maddi destek veren ailelerin çocuklarının kendilerini daha doğru bir şekilde değerlendirebildikleri ve plan yapabildiklerini belirtmiştir. Arslan (2002) gelir düzeyinin arttıkça girişimcilik ve kendi işini kurma eğiliminin daha fazla olduğunu belirtmiştir. Sosyoekonomik düzey ile öğrencilerin seçtiği puan türlerini araştıran bir çalışmada ailesinin gelir-gider durumunun üniversiteye giriş sınavında seçtiği mesleğin puan türünü etkilediği bulunmuştur (Khorshid ve Sarıkaya, 2009). Ailenin sahip olduğu sosyokültürel düzey çocuğun hem kariyer gelişimini hem de mesleki değerlerini şekillendirebilmektedir (Ferry, 2006). Ebeveynler mesleklerine karşı tutumlarıyla beraber iş ve meslek değerlerini de çocuklarına aşılamaktadır. Orta sınıf bir ailede büyüyen çocuk kendini yönetme, işçi sınıfı olan bir ailede büyüyen çocuk ise başkalarına uyma değeri kazanmaktadır (Aslan, 2002; Centers ve Bugental, 1966).

Araştırma bulguları gösteriyor ki meslek seçimini ve kariyer gelişimini etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bu faktörlerden özellikle ailenin etkisini değerlendirmek için ölçek geliştirme çalışmaları da yapılmıştır. Bireyin kariyer ve meslek seçimlerine ailenin nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla Fouad ve diğerleri (2010) tarafından Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi Ölçeği (KSAEÖ) geliştirilmiştir. Ardından bu ölçek Akın, Usta ve Satıcı tarafından 2012 yılında Türk lise öğrencileri için uyarlanması yapılmıştır. Altun Çoğalan (2019) lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisini, Tecimer (2017) lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi, Solmaz (2015) meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimindeki ailenin etkisini, Özgeldi ve Kılıç (2019) meslek seçiminde ailenin etkisini belirlemek amacıyla ölçeği kullanmıştır. Sonrasında ise Bacanlı ve Özünlü (2015) Kariyer Seçiminde Aile Etkisi Ölçeği'nin Türk lise öğrencileri için uyarlanması yapılmıştır. Dursun ve Kara (2019) ortaöğretimde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisini belirlemek amacıyla ölçeği kullanmıştır. Aynı amaçla Meslek Seçiminde Aile Desteği Ölçeği Kaya ve Şeker (2018) tarafından lise öğrencilerine yönelik olarak geliştirilmiştir. Taş ve Özmen (2019) meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri ilişkisini belirlemek amacıyla bu ölçeği kullanmıştır. Bu konu ile ilgili geliştirilen ölçekler ve alan yazında bireyin kariyer gelişiminde ailenin etkisinin ne derece büyük olduğunu göstermektedir.

Kariyer seçiminde aile etkisini ölçen çalışmalar arttıkça bir yandan da ortaokul ve liselerde öğrenim gören ergenlerin ebeveynleri ile kariyer uyumlarını ölçebilecek ölçme aracına ihtiyaç duyulmuştur. Sawitri, Creed ve Zimmer-Gembeck (2012) ergenlerin anne ve babalarıyla kariyer uyumunu ölçmek

için Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği geliştirmişlerdir. Ardından Bacanlı, Akyol, Kaynak ve Özhan (2018) tarafından Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği Türkiye'deki ortaokullarda ve liselerde öğrenim yapan ergenlere uyarlamak amacıyla geliştirilmiştir.

2. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanoğlunun düşünce yapısı, duyguları, davranışları, istekleri ve seçimleri dünyaya ilk gözünü açtığı günden beri kendisine bakım veren, fizyolojik, bilişsel, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan, hayata dair ilk şemaların olduğu yer olan ailesinden etkilenebilmektedir. Bu durum ebeveynlerden alınan kalıtsal donanım ile aşıldığı değerler ve sağladığı olanaklarla çocuğun kapasitesinin kullanılmasına yön vermesiyle meydana gelmektedir (Kuzgun, 2019: 74). Bu noktada kariyer gibi önemli bir konuda aileye düşen görevlerin değeri ve önemi açıktır. Ebeveynler çocuklarının kariyer gelişimi için planlı, kasıtlı ve amaca yönelik davranış ve tutum sergilerlerse daha etkili olacaktır (Young, 1994). Aynı zamanda ebeveynler meslekler ile ilgili bilgi ve farkındalığa sahip olarak çocuklarının ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kendilerine en uygun mesleği seçmelerinde yol gösterici olmalıdır (Özünü ve Bacanlı, 2015). Eğitim seviyesi düşük olan ya da mesleklerle ilgili yeterince bilgisi olmayan ailelere çocuklarıyla bu noktada etkili iletişim kurabilmeleri için kariyer planlama ve rehberlik konularında psikolojik danışmanlar tarafından destek sağlanmalıdır. Çocuklarının kariyer faaliyetlerine karşı ilgili olarak sözlü teşviklerde bulunmak, onlara sevgi göstermek ve gurur duymak öğrencilerin kariyer kararları vermedeki öz yetkinliği etkileyebilecek önemli ebeveyn desteği kaynaklarıdır. Ebeveynlere bu konularda rehberlik edip destek olabilmek amacıyla okul psikolojik danışmanları kariyer rehberliği atölyesi düzenleyip, öğrenci ve velilerin birlikte katılımı sağlanıp etkileşim kurmada ışık tutabilir (Xing ve Rojewski, 2018). Bu noktada psikolojik danışmanlara ve kariyer danışmanlarına büyük görev düşmektedir. Aile ve okul psikolojik danışmanının eş zamanlı olarak hareket etmesinin çocuk üzerinde olumlu etki yaratacağı düşünülmektedir (Gati ve Saka 2001: 331; Katz vd. 2018: 12).

Ebeveynler çocuklarının ilgi ve yeteneklerini beraber keşfedebilecekleri ortamlar yaratıp ve çocuklarını bu sürece aktif katılmaları için teşvik edebilirler. Çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi özelliklerine uygun olarak bunu oyunlaştırabilir, aktivite içeriğine eğlence katabilirler. Meslekler ile ilgili kendi düşüncelerini çocuklarına aktarmak yerine meslekleri ve mesleklerin gerektirdiği özellikleri beraber araştırabilirler. Ebeveynlerin özellikle kendileri için isteyip olamadıkları meslekleri çocuklarına dayatmalarının önüne geçmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada ebeveynler çocuğunun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirme yapabilir ve çocuklar ile kariyer gelişim sürecinde sağlıklı iletişim kurarak, fikirlerinin uyuşmadığı konularda düşüncelerini birbirlerini kırmadan paylaşabilirler.

KAYNAKÇA

- Altun Çoğalan, D. (2019). *Lise Öğrencilerinin Kariyer Gelişiminde Aile Etkisi ve Algılanan Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Altun, İ. (2000). Kocaeli Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin kişisel değerleri ve meslek seçimlerine etki eden faktörler. *I. Uluslararası & VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı*, Antalya: 75- 77.
- Arslan, K. (2002). Üniversiteli gençlerde mesleki tercihler ve girişimcilik eğilimleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6, 1-11.
- Aytaç, S. (2000). *Psikolojiye giriş: İnsanı anlama çabası* (1. Basım). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Bacanlı, F. (2016). Career decision-making difficulties of Turkish adolescents. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 16(2), 233-250. <https://doi.org/10.1007/s10775-015-9304-8>
- Bacanlı, F. & Sürücü, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ebeveyn bağlanmaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 679-700.

- Bacanlı, F., Akyol, E. Y., Kaynak, S., & Özhan, M. B. (2018). Ergen-Ebeveyn Kariyer Uyumu Ölçeği'ni Türkçeye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(2), 389-407.
- Bacanlı, F., Eşici, H., & Özünlü, M. B. (2013). Kariyer karar verme güçlüklerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 198-211.
- Basow, S. A., & Howe, K. G. (1979). Model influence on career choices of college students. *Vocational Guidance Quarterly*, 27, 239-243.
- Bayındır, A. (1999). Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Bearg, E. M. (1979). "Selected Aspects of Parental Influences on High School Seniors Career Development", Dissertation Abstract International, 40, 818-819
- Betz, N. E. (2007). Career self-efficacy: Exemplary recent research and emerging directions. *Journal of Career Assessment*, 15(4), 403-422. doi:10.1177/1069072707305759
- Centers, R., & Bugental, D. E. (1966). Intrinsic and extrinsic job motivations among different segments of the working population. *Journal of applied psychology*, 50(3), 193.
- Çakar, M., & Kulaksızoğlu, A. (1997). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri ile Denetim Odağı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(9), 113-131.
- Çarkıt, E. (2019a). Kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1503-1514.
- Çarkıt, E. (2019b). Kariyer psikolojik danışmanlığı ve mesleki rehberlik alanında Türkiye'de yayınlanan makalelerin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 149-158.
- Çarkıt, E. & Bacanlı, F. (2020). Kariyer olgunluğunda cinsiyet farklılıkları: Meta analiz çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 84-104.
- Demirel, H., Demirel, E., & Düşükcan, M. (2012). Yaşam amaçları ve meslek seçimi: Üniversite öğrencileri örneği. I. Ulusal Ünye İ.İ.B.F. İşletmecilik Sempozyumu, 325-336
- Deng, D., He, G., & Zhao, Y. (2013). Parents' occupational expectations of primary and junior high school students and influencing factors. In X. Lu, P. Li, G. Chen, W. Li, & X. Xu (Eds.), *Chinese Research Perspectives on Society Volume 1* (pp. 139-153). Leiden, Netherlands: Brill.
- Doğan, S. (2000). Psikolojik Danışman Eğitiminde Akreditasyonun Gereği ve Bir Model Önerisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(14), 31-38.
- Dursun, A., & Kara, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcısı olarak kariyer kararı yetkinlik beklentisi ve kariyer seçiminde aile etkisi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 17(1), 39-55.
- Dülger, Ö. (2009). *Ergenlerde algılanan sosyal destek ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Elmacıoğlu, T. (2001). *Hayatın bütününde başarı*. Beyaz yayınları.
- Ferry, N. M. (2006). Factors influencing career choices of adolescents and young adults in rural Pennsylvania. *Journal of Extension*, 44(3), 1-6.
- Fouad, N. A., Cotter, E. W., Fitzpatrick, M. E., Kantamneni, N., Carter, L., & Bernfeld, S. (2010). Development and validation of the family influence scale. *Journal of Career Assessment*, 18(3), 276-291.

- Gati, I., & Saka, N. (2001). High school students' career-related decision-making difficulties. *Journal of Counseling & Development*, 79(3), 331-340.
- Gati, I., Levin, N., & Landman-Tal, S. (2019). Decision-making models and career guidance. In *International handbook of career guidance* (pp. 115-145). Springer, Cham.
- Grissmer, R. H. (2003). Beyond helping with homework: Parents and children doing mathematics at home. *Teaching Children Mathematics*, 14, 120-131
- Güneş, A. (2015). Kariyere ilişkin ebeveyn desteği ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara*.
- Hamamcı, Z. (1996). *Aile rehberliğinin anne babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hamamcı, Z., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44), 284-299.
- Hearn, J. C. (1984). The relative roles of academic, ascribed, and socioeconomic characteristics in college destinations. *Sociology of Education*, 22- 30.
- Hearn, J. C. (1988). Attendance at higher-cost colleges: Ascribed, socioeconomic, and academic influences on student enrollment patterns. *Economics of Education Review*, 7(1), 65-76.
- Hofstede, G. H., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind* (Vol. 3). New York: Mcgraw-hill.
- Hsieh, H.-H., & Huang, J.-T. (2014). The effects of socioeconomic status and proactive personality on career decision self-efficacy. *Career Development Quarterly*, 62(1), 29-43. doi:10.1002/j.2161-0045.2014.00068.x
- Irwin, S., & Elley, S. (2013). Parents' hopes and expectations for their children's future occupations. *The Sociological Review*, 61(1), 111-130.
- Katz, I., Cohen, R., Green-Cohen, M., & Morsiano-davidpur, S. (2018). Parental support for adolescents' autonomy while making a first career decision. *Learning and Individual Differences*, 65, 12-19.
- Kazi, A. S., & Akhlaq, A. (2017). Factors Affecting Students' Career Choice. *Journal of Research & Reflections in Education (JRRE)*, 11(2).
- Keller, B. K., & Whiston, S. C. (2008). The role of parental influences on young adolescents' career development. *Journal of Career Assessment*, 16(2), 198-217.
- Khorshid, L. & Sarıkaya, T., (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 7(2).
- Kılıç, E. (2019). *Meslek seçiminde ailenin etkisine yönelik bir araştırma* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kinnane, F. J. & Pable, M. (1962). Family background and work value orientations. *Journal of Counseling Psychology*, 21, 4, 277-280.
- Korkut-Owen, F., Kepir, D. D., Özdemir, S., Ulaş, Ö., & Yılmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin bölüm seçme nedenleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 135-151.
- Kush, K. & Cochran, L. (1993). Enhancing a sense of agency through career planning. *Journal of Counseling Psychology*, 40, 434-439.
- Kuzgun, Y. (2008). *Meslek danışmanlığı: Kuramlar uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kuzgun, Y. (2019). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. (7. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Leong, F. T., & Gim-Chung, R. H. (1995). Career assessment and intervention with Asian Americans. *Career development and vocational behaviour of racial and ethnic minorities*, 193-226
- Lukaš, M. (2015). Parental involvement in occupational education of their children. In SGEM2015, 2 nd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM2015, Conference Proceedings, Book 1, Psychology & Psychiatry, Sociology & Healthcare, Education (vol 2, pp. 715-722). Sofia, Bulgaria: STEF92 Technology. doi: 10.5593/SGEMSOCIAL2015/B12/S3.092
- Milkovich, T. G., & Anderson, C. J. (1997). Career planning and management. *Gerald RF vd (der.), Human Resource Management, Toronto*, 63-65.
- Niles, S. G., Herr, E. L., & Cramer, S. H. (2004). *Career guidance and counseling through the lifespan*. (6th. Ed.) Boston: Pearson Education, Inc.
- Naylor, M. (1986). Family Influences on Employment and Education. Overview. ERIC Digest No. 56.
- Nyarko-Sampson, E. (2013). Tutors' participation in guidance and counselling programmes in Colleges of Education in northern Ghana. *Ife Psychologia: an International Journal*, 21 (2) 141-149
- Oden, C., n.d. *The effect of family on career choice of students - Project Topics*. [online] Project Topics. Available at: <<https://www.projecttopics.org/effect-family-career-choice-students.html>> [Accessed 31 October 2020].
- Ogunlade, J. O. (1973). Family environment and educational attainment of some school children in Western Nigeria. *West African Journal of Education*, 17(3), 429-432.
- Özcan, M., & Eranıl, A. K. (2018). Meslek seçimi kapsamında: anne baba tutumu ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutum. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(2), 1291-1304.
- Özgeldi, M., & Kılıç, E. (2019). Meslek seçiminde ailenin etkisi. Kılıç, E. (2019). *Meslek seçiminde ailenin etkisine yönelik bir araştırma* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Öztemel, K. (2013). Lise öğrencilerinin kariyer karar verme güçlüklerinin yordayıcıları olarak algılanan sosyal destek ve cinsiyet. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 11(3), 241-257.
- Özünü, M. B., & Bacanlı, F. (2015). Kariyer seçiminde aile etkisi ölçeği'nin lise öğrencileri için türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 13(1), 13-32.
- Özyürek, R., & Kılıç-Atıcı, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 33-42.
- Pişkin, M. (2002). *Çocuğun kariyer planlamasında ailenin rolü. İçinde: 2001 yılı aile raporu*. (s.245-272). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Polmer, S. ve Cochran, L. (1988). Parents as agents of career development. *Journal of Career Counseling*, 35, 71-76
- Roe, A. (1956). *The psychology of occupations*. New York: Wiley.
- Sarıkaya, M. (1998). *Öğrencilerin Endüstri Meslek Liselerine Olan Taleplerini Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sheng, X. (2012). Cultural capital and gender differences in parental involvement in children's schooling and higher education choice in China. *Gender and Education*, 24(2), 131-146. doi:10.1080/09540253.2011.582033

Solmaz, Y. (2015). *Meslek lisesi son sınıf öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi: Pendik ilçesi örneği*. İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sukovieff, H. M. (1991). *An investigation of influences on career decisions of High school graduates: A follow-up study*. University of Regina.

Sürücü, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunlukları ve algıladıkları sosyal destekleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şeker, G., & Kaya, A. (2018). Lise öğrencilerinin meslek seçiminde aile desteği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 8(49), 157-171.

Tanoli, M. F. (2016). Understanding career planning: A literature review.

Taş, M. & Özmen, M. (2019). Meslek seçiminde aile desteği ve kariyer uyum yetenekleri ilişkisi: Olumlu gelecek beklentisinin aracılık rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 736-761. DOI: 10.33692/avrasyad.543865

Tecimer, S. (2017). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile rolünün farklı değişkenlere göre incelenmesi* (Master's thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).

Trice, A. D., Hughes, M. A., Odom, C., Woods, K., & McClellan, N. C. (1995). The origins of children's career aspirations: IV. Testing hypotheses from four theories. *The Career Development Quarterly*, 43(4), 307-322.

Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Whiston, S. C., & Keller, B. K. (2004). The influences of the family of origin on career development: A review and analysis. *Counseling Psychologist*, 32(4), 493-568. doi:10.1177/0011000004265660

Xing, X., & Rojewski, J. W. (2018). Family Influences on Career Decision-Making Self-Efficacy of Chinese Secondary Vocational Students. *New Waves-Educational Research and Development Journal*, 21(1), 48-67.

Yazıcı, H. (2009). Öğretmenlik mesleği, motivasyon kaynakları ve temel tutumlar: Kuramsal bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1), 33-46.

Yeşilyaprak, B. (2011). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilyaprak, B. (2019). Türkiye'de mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri: güncel durum ve öngörüler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 73-102.

Young, R. A. (1994). Helping adolescents with career development: The active role of parents. *The Career Development Quarterly*, 42(3), 195-203.